

๘ อีโตปู บาลูของ ห่อก๊าซ ปากมูล

บทเรียนที่ต้องจดจำ

■ เชื้อนอีโตปูบนชายแดนประเทศบราซิล-ปารากวัย

ตัวอย่างความล้มเหลวของเขื่อนบนพรมแดนระหว่างประเทศ

ประเทศไทยกับประเทศพม่าจะร่วมกันสร้างเขื่อนที่ใหญ่ที่สุดในโลก เอเชียอาคเนย์ท่ามกลางความแตกต่างของระบบการเมืองการปกครอง โครงการเขื่อนสาละวินมูลค่ากว่า ๒ แสนล้านบาทที่จะสร้างบนชายแดนซึ่งจะต้องอาศัยความร่วมมืออันดีระหว่างสองประเทศจะเป็นไปในรูปแบบใด จึงเป็นสิ่งที่หลายคนยังนึกภาพไม่ออก

เขื่อนอีโตปูเป็นเขื่อนบนพรมแดนที่ใหญ่ที่สุดในโลก แต่เขื่อนแห่งนี้มีการทุจริตมากที่สุดในโลก ทำให้ค่าก่อสร้างเพิ่มจาก ๓.๔ พันล้านเหรียญเป็น ๒ หมื่นล้านเหรียญ เบื้องหลังเขื่อนที่ดูงดงามนี้ก็คือฝินป่าดิบและแผ่นดินของกลุ่มชนพื้นถิ่นที่จมอยู่ใต้อ่างเก็บน้ำขนาดยักษ์

ข้อมูลจากเอกสารของ กฟผ. ซึ่งนำเสนอต่อคณะกรรมการการต่างประเทศ วุฒิสภา เมื่อวันที่ ๑๒กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖ ระบุว่า กฟผ. ได้อ้างถึงเขื่อนอิไตปูเป็นตัวอย่างของการสร้างเขื่อนบริเวณพรมแดนระหว่างประเทศ เนื่องจากเขื่อนแห่งนี้เป็นโครงการร่วมกันระหว่าง ๒ ประเทศ และตัวเขื่อนตั้งอยู่บนพรมแดนประเทศบราซิลและปารากวัย ในทวีปอเมริกาใต้ เขื่อนแห่งนี้นับว่าเป็นหนึ่งในเขื่อนที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก แต่สิ่งที่ กฟผ. ไม่ได้กล่าวถึงก็คือประชาชนในทวีปอเมริกาใต้ต่างไม่ต้องการเขื่อนแห่งนี้ และไม่ต้องการเห็นเขื่อนแบบนี้เกิดขึ้นอีกในประเทศอื่น

นายเปาโล สกิลลิง นักข่าวชาวบราซิล และนายริคาร์โด คาเนส สมาชิกวุฒิสภาพารากวัย ได้อธิบายถึงการก่อสร้างเขื่อนอิไตปูว่า "โครงการนี้จัดว่าเป็นโครงการที่มีการคอร์รัปชันครั้งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ของโลกทุนนิยม"

ในปี ๒๕๔๔ รัฐสภาอังกฤษมีรายงานเกี่ยวกับการพัฒนานานาชาติโดยอ้างถึงโครงการเขื่อนอิไตปูในประเด็นเรื่องการทุจริตเป็นพิเศษระบุว่า "มีการวางแผนว่าจะใช้งบประมาณราว ๓.๔ พันล้านเหรียญสหรัฐเพื่อสร้างเขื่อนอิไตปูแต่เงินเหล่านี้กลับถูกตัดทอนไปโดยผู้มีอำนาจทางการทหารทั้งชาวบราซิล และปารากวัยและพวกพ้อง ทำให้ค่าใช้จ่ายของโครงการพุ่งสูงขึ้นถึง ๒ หมื่นล้านเหรียญสหรัฐ เขื่อนอิไตปูทำให้ป่าแอตแลนติกผืนใหญ่ต้องจมอยู่ใต้น้ำและเป็นการทำลายป่าให้ราบนาสุรไปรวดเร็วที่สุดในประวัติศาสตร์ของประเทศบราซิล ชนพื้นถิ่นกว่า ๔๒,๐๐๐ คนต้องอพยพเพราะเขื่อนแห่งนี้ด้วย "แผนอพยพอพยพชอนเนีย" ซึ่งสร้างผลกระทบอย่างรุนแรงต่อกลุ่มชาติพันธุ์สองฝั่งแม่น้ำและป่าไม้ของทวีปแห่งนี้อีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้นอ่างเก็บน้ำยังก่อให้เกิดโรคที่เกิดจากน้ำนิ่ง ที่เรียกว่า "bilharzias" ซึ่งไม่เคยมีใครเป็นโรคนี้อีกก่อนการสร้างเขื่อนกันแม่น้ำสายนี้เลย"

แม้ว่าอิไตปูจะมีการคอร์รัปชันสูงมาก แต่ กฟผ. กลับระบุถึงผลประโยชน์แห่งรัฐที่ประเทศทั้ง ๒ จะได้จากการลงทุนร่วมกันเพียงด้านเดียวและนำมาเป็นตัวอย่างของเขื่อนสาละวินบนพรมแดนไทย-พม่า

เขื่อนอิไตปูจึงเป็นโครงการที่น่าจดจำว่าเป็นเขื่อนที่มีการทุจริตมากที่สุดในประวัติศาสตร์โลก และเป็นบทเรียนที่ชัดเจนที่สุดในโครงการพัฒนาบนพรมแดนที่นำมาซึ่งความหายนะทั้งทางสิ่งแวดล้อมและสังคม โดยเฉพาะผลกระทบต่อคนชายขอบ ประเทศไทยจึงควรรำนำบทเรียนเขื่อนอิไตปูมาใช้ทั้งสองด้าน เพื่อไม่ให้เขื่อนสาละวินสร้างความหายนะซ้ำรอยเขื่อนอิไตปู

■ บทเรียนจากเขื่อนบาลูชอง ในประเทศพม่า *

การก่อสร้างเขื่อนบาลูชอง (Balu Chaung) ซึ่งมีชื่อเป็นทางการว่าเขื่อนมอเบีย (Moebye) กันแม่น้ำบาลู เริ่มมีการศึกษาความเป็นไปได้ตั้งแต่ทศวรรษ ๒๕๐๐ หรือหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ไม่นาน โดยบริษัทนิปปอนโคเออิ เขื่อนนี้นับเป็นโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำแห่งแรกและมีขนาดใหญ่ที่สุดของพม่า ด้วยปริมาณการผลิตมากถึงร้อยละ ๑๒-๑๗ ของกระแสไฟฟ้าทั้งประเทศ โครงการนี้ประกอบด้วยเขื่อนและโรงไฟฟ้าอย่างละสองแห่ง ได้รับเงินทุนสนับสนุนทั้งหมดจากรัฐบาลญี่ปุ่นภายใต้การริเริ่มของบริษัทนิปปอน

* Images Asia, Karenni Evergreen, Mekong Watch (2002).

โคเออี โดยรัฐบาลญี่ปุ่นให้งบประมาณแก่รัฐบาลผ่านแผนฟื้นฟูหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เงินช่วยเหลือนี้ครอบคลุมการก่อสร้างโรงผลิตไฟฟ้าสองแห่ง เครือข่ายการส่งกระแสไฟฟ้า เชื้อนบาลูซง และถนนเชื่อมต่อกับพื้นที่อีกหลายชุด กระแสไฟฟ้าจากเขื่อนส่งไปยังเมืองใหญ่ๆ ในพม่าเช่น ย่างกุ้ง มัณฑะเลย์ ฯลฯ

แม่น้ำบาลูไหลผ่านเมืองหล่อยก่อ เมืองหลวงของรัฐคะยา เป็นสาขาหลักของแม่น้ำปุ่น (Pawm River) ซึ่งเป็นสาขาใหญ่สายหนึ่งของแม่น้ำสาละวิน ตัวเขื่อนตั้งอยู่บนแม่น้ำบาลูบริเวณรอยต่อรัฐฉานและรัฐคะยาพื้นที่น้ำท่วมทั้งหมดอยู่ในเขตรัฐฉาน

ปัญหาที่เกิดจากโครงการเขื่อนบาลูซง

■ ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจและไม่ได้ค่าชดเชยใด ๆ

นับตั้งแต่เริ่มโครงการ ชาวคะยาถูกกีดกันไม่ให้มีส่วนร่วมใดๆ ในกระบวนการตัดสินใจ ตลอดเวลากว่า ๔ ทศวรรษนับตั้งแต่เริ่มดำเนินโครงการ ชาวคะยานับหมื่นคนต้องสูญเสียบ้าน ที่ดิน วิถีชีวิต รวมทั้งเสียชีวิตไปกับการก่อสร้างเขื่อนและโรงไฟฟ้าแห่งนี้ หลังจากโรงไฟฟ้าสร้างเสร็จ ชาวบ้านก็ไม่มีโอกาสได้ใช้ไฟฟ้าเหล่านี้ เพราะไฟฟ้าส่วนใหญ่ถูกส่งไปให้กับคนในเมือง

■ การบังคับโยกย้ายถิ่นฐานและการบังคับใช้แรงงาน

ช่วงปี พ.ศ. ๒๕๐๗ - พ.ศ. ๒๕๑๒ ชาวบ้าน ๑,๗๔๐ ครอบครัวจาก ๑๑๔ หมู่บ้านถูกโยกย้ายออกจากพื้นที่สร้างเขื่อนบาลูซง โดยไม่ได้รับค่าชดเชยใดๆ

เมื่อปริมาณน้ำในอ่างเก็บน้ำในเขื่อนบาลูซง ๒ เพิ่มถึงระดับเต็มในปี ๒๕๑๕ (เขื่อนบาลูซง ๒ สร้างเสร็จก่อนเขื่อนบาลูซง ๑) มีชาวบ้านกว่า ๘,๐๐๐ ครอบครัว ในเขตเมืองเปกอนต้องพลัดถิ่นฐาน และเมื่อเขื่อนบาลูซง ๑ เริ่มการก่อสร้างในปีเดียวกัน ชาวบ้านอีกกว่าหลายพันคนต้องถูกบังคับโยกย้ายถิ่นฐานเพิ่มขึ้นโดยไม่ได้รับค่าชดเชย เขื่อนบาลูซง ๑ สร้างเสร็จสมบูรณ์ในปี ๒๕๓๕ สองปีก่อนหน้านั้น ชาวบ้านในหมู่บ้านต่างๆ ในเขตหล่อยก่อหลายพันคนต้องสูญเสียบ้านเรือนไปโดยต้องย้ายไปตั้งหมู่บ้านใหม่ทางตอนเหนือของหล่อยก่อ

นับตั้งแต่เริ่มโครงการสร้างเขื่อน รัฐบาลทหารพม่าได้ดำเนินนโยบายบังคับโยกย้ายถิ่นฐานชาวบ้านจำนวนมาก รวมทั้งมีการบังคับใช้แรงงานจำนวนมากในการก่อสร้างเขื่อนและโรงไฟฟ้า จวบจนถึงวันนี้แม้เขื่อนและโรงไฟฟ้าจะสร้างเสร็จแล้ว แต่ชาวบ้านยังคงถูกทหารพม่าบังคับให้เป็นเสมือน "เครื่องตรวจกับระเบิดที่มีลมหายใจ" โดยให้ชาวบ้านเดินนำหน้าทหารพม่า หากมีกับระเบิด ชาวบ้านจะได้รับบาดเจ็บก่อน นอกจากนี้ชาวบ้านยังถูกบังคับใช้แรงงานอื่นๆ เช่น ทำรั้วล้อมแนวเสาและฝ้าดูแลเสาไฟฟ้า และมีการกักขังหน่วงเหนี่ยวและทรมานประชาชน เพื่อข่มขู่เอาข้อมูลเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของพรรคก้าวหน้าแห่งชาติคะยา (เคเอ็นพีพี-KNPP) ในรอบพื้นที่โครงการเขื่อน และโรงไฟฟ้าแห่งนี้อยู่ตลอดเวลา

นอกจากการบังคับใช้แรงงานในโครงการเขื่อนและโรงไฟฟ้าแล้ว ชาวบ้านยังถูกทหารพม่าบังคับใช้แรงงานในด้านอื่นๆ อีกเช่นกัน ดังเช่น เมื่อเดือนกันยายนปี ๒๕๔๓ กองทัพรัฐบาลทหารพม่าได้สร้างกองบัญชาการใหม่ทางตะวันออกของเมืองหล่อยกอ โดยบังคับใช้แรงงานชาวบ้านเป็นผู้ก่อสร้างและทำงานต่างๆ ให้กองทัพ

■ การเพิ่มขึ้นของกบระเบิด

เนื่องจากโรงไฟฟ้าบาลูซงตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีปฏิบัติการทางทหารอย่างเข้มข้นระหว่างรัฐบาลทหารพม่าและกองกำลังกู่ชาติกลุ่มต่างๆ รัฐบาลทหารพม่าจึงใช้กบระเบิดวางล้อมรอบพื้นที่โครงการเพื่อป้องกันการโจมตีจากกองกำลังกู่ชาติดังกล่าว นับตั้งแต่เริ่มดำเนินโครงการ รัฐบาลทหารพม่าได้วางกบระเบิดไปเป็นจำนวนมากในแถบพื้นที่เมืองหล่อยกอและบริเวณพื้นที่ก่อตั้งโรงไฟฟ้า ทำให้ชาวบ้านเสียชีวิตและบาดเจ็บจากกบระเบิดเป็นจำนวนไม่น้อย

■ ภาวะขาดแคลนน้ำและอาหาร

นับตั้งแต่สร้างเขื่อนเสร็จ ชาวบ้านต้องเผชิญปัญหาขาดแคลนน้ำในการเกษตรอย่างหนัก เนื่องจากรัฐบาลต้องการกักเก็บน้ำไว้ใช้สำหรับการผลิตไฟฟ้า โดยจำกัดการใช้น้ำของชาวบ้านในการทำเกษตร ชาวนาเคยาได้รับผลกระทบอย่างสาหัสจากภาวะแห้งแล้งครั้งใหญ่ในปี ๒๕๔๑-๒๕๔๒ เพราะน้ำส่วนใหญ่ถูกนำไปใช้ปั่นไฟ ส่งผลให้ชาวบ้านจำนวนมากต้องเผชิญภาวะขาดแคลนน้ำและอาหาร

เหยื่อของการพัฒนา: การสร้างเขื่อนบาลูซงในพื้นที่สู้รบทำให้กบระเบิดถูกฝังมากขึ้นเพื่อเป็นการป้องกันเขื่อน ผู้บริสุทธิ์ในรัฐคะยาจึงต้องเผชิญกับชะตากรรมที่มากับเขื่อนบาลูซงไม่สิ้นสุด ดังเช่น ชายในภาพที่สูญเสียจากการเหยียบกบระเบิด

ภาพ: KEN

นอกจากชาวบ้านจะถูกถอนรากถอนโคนจากผืนดินเกิดและที่อยู่อาศัยแล้ว พวกเขายังถูกลิดรอนสิทธิเสรีภาพในการเดินทาง ยิ่งเพิ่มความยากลำบากจนแทบเป็นไปไม่ได้เลยที่จะออกไปหาที่ดินทำกินที่เหมาะสมแห่งใหม่ในหลายๆ พื้นที่ซึ่งชาวบ้านถูกบังคับให้ย้ายอยู่ใหม่นั้นก็ไม่เหมาะแก่การเพาะปลูกและหาอาหารจากธรรมชาติ

ภาวะบีบคั้นดังกล่าวส่งผลให้ชาวคยะต้องกลายเป็นผู้พลัดถิ่นภายในประเทศหลายหมื่นคน ส่วนหนึ่งได้หลบหนีเข้ามาพักพิงในค่ายผู้ลี้ภัยในจังหวัดแม่ฮ่องสอนของไทย

■ สถานการณ์ล่าสุด

เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๕ รัฐบาลญี่ปุ่นและรัฐบาลทหารพม่าได้ร่วมลงนามในข้อตกลงแลกเปลี่ยนการให้เงินซ่อมแซมโรงไฟฟ้าบาลูของแห่งที่ ๒ และโครงสร้างพื้นฐานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยประเทศญี่ปุ่นมอบเงินช่วยเหลือ ๓.๕ พันล้านเยน (ประมาณ ๑,๐๖๐ ล้านบาท) แก่พม่าด้วยเหตุผลทางมนุษยธรรม แม้ว่าจะมีรายงานหลายชิ้นชี้ชัดว่าโครงการดังกล่าวนำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชนชาวคยะอย่างกว้างขวางก็ตาม

เนื่องจากโรงไฟฟ้าตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีการขัดแย้งและการสู้รบระหว่างรัฐบาลทหารพม่าและกองกำลังกึ่งชาติกลุ่มต่างๆ การซ่อมแซมโรงไฟฟ้าจึงยิ่งเพิ่มความตึงเครียดและความขัดแย้ง และนำไปสู่การบังคับโยกย้ายถิ่นฐานเพิ่มเติม การวางกับระเบิดเพิ่มขึ้น การระดมกำลังทหารพม่าและการบังคับใช้แรงงานเพิ่มขึ้น

ตลอดเวลากว่า ๔ ทศวรรษที่ผ่านมา ประชาชนในรัฐคยะได้รับผลกระทบอย่างต่อเนื่องและยังไม่มีแว่วว่า จะสิ้นสุดลงเมื่อใด เมื่อเริ่มต้นดำเนินโครงการ ประชาชนไม่เคยมีส่วนร่วมรับรู้ถึงผลกระทบ และมีสิทธิตัดสินใจใดๆ ในโครงการพัฒนาที่กำลังผุดขึ้นในผืนดินของพวกเขาแม้แต่น้อย พวกเขาต้องถูกบังคับให้โยกย้ายถิ่นฐาน บังคับใช้แรงงาน รวมทั้งเลี้ยงชีวิตต่อการเหยียบกับระเบิดที่ทหารพม่าวางไว้เพื่อป้องกันกองกำลังกึ่งชาติต่างๆ และเมื่อเชื่อมสร้างเสร็จ ชนพื้นถิ่นก็แทบไม่เคยได้ใช้ไฟฟ้าที่สร้างขึ้นด้วยน้ำพักน้ำแรงตน ช้ำร้าย น้ำที่เคยใช้ทำการเกษตรก็ลดน้อยลงจนไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ ชะตากรรมอันเลวร้ายที่เกิดขึ้นกับชาวคยะจึงเป็นบทเรียนสำคัญที่เราควรนำมาใช้ใคร่ครวญไตร่ตรองก่อนดำเนินการพัฒนาใดๆ ในประเทศพม่า

■ ท่อก๊าซไทย-พม่า ^๒

*"ถ้าไม่มีท่อก๊าซ ก็คงไม่ต้องมีทหารมากมายขนาดนี้
และพวกเราก็ไม่ต้องทำงานให้พวกทหาร
โครงการท่อก๊าซทำให้ชาวบ้านต้องตาย
ต้องทำงานให้กับทหารอย่างหนัก
และบางคนก็ต้องหนีออกจากหมู่บ้าน"*

ผู้ลี้ภัยจากประเทศพม่าที่หนีออกมาจากเขตก่อสร้างท่อก๊าซ

โครงการท่อก๊าซยาดานาและเยตากุนเป็นโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซจากแหล่งในทะเลอันดามันผ่านเขตป่าฝนในเทือกเขาตะนาวศรีทางตอนใต้ของประเทศพม่าเข้าสู่ประเทศไทย ก่อนหน้านั้นบริเวณเทือกเขาตะนาวศรีเป็นพื้นที่ที่แทบไม่เคยติดต่อกับพื้นที่กับกองทัพพม่าเลย แต่หลังจากมีโครงการนี้ ทหารพม่าก็เข้ามาประจำการเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ

^๒ ข้อมูลจากรายงานของ EarthRights International

โครงการท่อก๊าซไทยพม่าในส่วนของแหล่งก๊าซยาดานาเป็นของบริษัท Total (ฝรั่งเศส) และบริษัทยูโนแคล (สหรัฐอเมริกา) ร่วมกับปตท. สผ. และ Myanmar Oil and Gas Enterprise (MOGE) ส่วนแหล่งก๊าซเขตากุนเป็นของบริษัทพีเอ็มเออี (อังกฤษ) บริษัทเปโตรนาส (มาเลเซีย) บริษัทนิปปอน ออยล์ (ญี่ปุ่น) และปตท. สผ. และดำเนินการร่วมกับบริษัทข้ามชาติอีกหลายแห่ง

การตกลงดำเนินโครงการร่วมกับรัฐบาลทหารพม่าเริ่มในช่วงปี ๒๕๓๓ โดยเริ่มส่งกำลังทหารเข้าไปในเขตก่อสร้างท่อก๊าซ การก่อสร้างท่อก๊าซยาดานาเริ่มเมื่อปี ๒๕๓๙ และกำหนดส่งก๊าซในปี ๒๕๔๑ แต่ไม่สามารถจัดส่งก๊าซได้เต็มพิกัดจนกระทั่งปี ๒๕๔๓ เนื่องจากความล่าช้าในการก่อสร้างโรงไฟฟ้าราชบุรี ส่วนท่อก๊าซเขตากุน เริ่มก่อสร้างในปี ๒๕๔๑ และเริ่มดำเนินการส่งก๊าซในปี ๒๕๔๓ โครงการท่อก๊าซนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งก๊าซให้กับโรงไฟฟ้าในประเทศไทยของ กฟผ. ที่ราชบุรี ไม่ได้ใช้ในประเทศไทย ทั้งๆ ที่ประเทศไทยยังมีพลังงานเหลือใช้ และต้องจ่ายค่าซื้อก๊าซจากโครงการนี้ในราคาที่สูงกว่าราคาตลาดและต้องจ่ายค่ารับก๊าซ (take or pay) ทั้งๆ ที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากก๊าซนี้ได้ ซึ่งทำให้ทหารพม่ามีงบประมาณซื้อเครื่องบินรบ ๒๙ ซึ่งมีสมรรถนะเทียบเท่ากับเอฟ ๑๖ ของไทยเพื่อเสริมความเข้มแข็งให้กองทัพ

■ โครงการไม่ส่งเสริมให้เกิดประชาธิปไตยในพม่าและสนับสนุนเงินทุนแก่เผด็จการทหาร

"(บริษัทพีเอ็มเออี)" สมควรระงับในการกระทำของตัวเอง"

อองซาน ซูจี

โครงการท่อก๊าซไทย-พม่าเป็นการลงทุนจากต่างชาติที่ใหญ่ที่สุดในประเทศพม่า สร้างรายได้แก่รัฐบาลทหารพม่าสูงถึง ๔๐๐ ล้านดอลลาร์ต่อปี ขณะที่รัฐบาลทหารพม่ายังคงยึดครองอำนาจโดยไม่สนใจประชาธิปไตยในประเทศและถูกคว่ำบาตรจากนานาประเทศเพราะเป็นรัฐบาลที่มีผลกระทบสิทธิมนุษยชนต่อประชาชนอย่างรุนแรง และถูกมองว่าเกี่ยวข้องกับการค้ายาเสพติด อองซาน ซูจี เคยขอร้องบริษัทต่างๆ ไม่ให้ลงทุนในประเทศพม่า เพราะในสายตาของประชาคมโลกเห็นว่าการดำเนินโครงการของบริษัทเหล่านี้เท่ากับเป็นการร่วมก่ออาชญากรรมในการบังคับใช้แรงงาน บังคับโยกย้ายถิ่นฐาน ฆ่าข่มขืน ทรมาน และเข่นฆ่าประชาชนในพม่า

■ การว่าจ้างกองกำลังเพื่อคุ้มกันการก่อสร้าง

"เขาระบุอย่างตรงไปตรงมาว่าบริษัทต่างๆ ได้ว่าจ้างกองกำลังพม่าเพื่อคุ้มกันโครงการ และจ่ายค่าจ้างผ่านบริษัทเมียนมาร์ ออยล์ แอนด์ ก๊าซ (MOGE)"

โทรเลขของสถานทูตสหรัฐฯ
เกี่ยวกับคำกล่าวของนายโจเอล โรบินสัน บริษัทยูโนแคล

*ถอนตัวจากการลงทุนในแหล่งก๊าซเขตากุนไปแล้วเนื่องจากแรงกดดันขององค์กรนานาชาติและผู้ถือหุ้น

เมื่อโครงการพัฒนามาถึง: ในปี ๒๕๓๙ ระลอกคลื่นผู้พลัดถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงใต้เกิด ต่อเนื่องหลังจากทหารพม่าเข้ามาในช่วงที่มีโครงการส่งก๊าซไทย-พม่า เราจะแน่ใจได้อย่างไร ว่าประวัติศาสตร์นี้จะไม่ซ้ำรอยเดิม หากมีการสร้างเขื่อนกั้นสาละวิน
ภาพ: Committee for Internally Displaced Karen People

"ประเด็นเร่งด่วนของโครงการคือกองกำลังทหารจะ...
ต้องเพิ่มขึ้นหรือย้ายไปเพื่อทำให้ก่อสร้างโครงการได้"

การศึกษาผลกระทบโครงการท่อก๊าซเขตากุน

บริษัทต่างๆ รู้ตั้งแต่เริ่มโครงการแล้วว่าจำเป็นต้องมีความช่วยเหลือ จากกองกำลังทหารพม่า ๓ ขั้นตอน คือ หนึ่งเข้าไปคุ้มกันพื้นที่ก่อนที่จะมี การก่อสร้างโดยใช้กำลังบังคับชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ และกระทำการ ละเมิดสิทธิมนุษยชนจำนวนนับไม่ถ้วน ขั้นที่สอง เมื่อมีการก่อสร้างบนชายฝั่ง เช่น ถนน และแคมป์ก่อสร้าง งานทั้งหมดถูกควบคุมโดยทหารพม่า โดยการ บังคับใช้แรงงานชาวบ้านในท้องถิ่น และขั้นสุดท้าย ทหารพม่าส่งกำลังคุ้มกัน ท่อก๊าซ แม้จะไม่มีค่าคุ้มกันให้ทหารโดยตรง แต่บริษัทก็จ่ายผ่านบริษัท เมียนมาร์ ออยล์ แอนด์ ก๊าซ ของพม่า

■ สิ่งที่บริษัทลงทุนรู้้อยู่แก่ใจ

"ผมรู้ตั้งแต่วันแรกๆ ของโครงการแล้วว่าหน่วยทหารในพื้นที่ บังคับใช้แรงงาน"

นายจอห์น อิมเล อดีตประธานบริษัทยูโนแคล

"สิ่งที่ผมรู้คือตั้งแต่ในช่วงแรกสุดของโครงการ ตั้งแต่เดือนแรกๆ เรา就知道มีการบังคับใช้แรงงานโดยทหารพม่า"

นายไมเคิล ไวล์ลาร์ด หัวหน้าบริษัทโททาลประเทศพม่า

"การก่อสร้างค่ายและโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่จะทำโดยแรงงาน
ที่จ่ายค่าจ้างต่ำ หรือแรงงานบังคับ เงื่อนไขที่รุนแรงนี้คือการ
ใช้แรงงาน-ที่รวมทั้งเด็กเล็ก
ค่าให้การของแรงงานเหล่านี้เป็นสิ่งที่สำคัญมากที่เราต้องหลีกเลี่ยง
และตบตาว่าเป็นการทำงานโดยสมัครใจ"

การศึกษาผลกระทบโครงการท่อก๊าซเขตากุน

แม้บริษัทต่างๆ จะอ้างว่าพวกตนไม่รู้ว่โครงการท่อก๊าซจะเกี่ยวข้อง
กับการละเมิดสิทธิมนุษยชน แต่บริษัทเหล่านี้ต่างก็รู้ดีถึงอันตรายในการ
ทำงานร่วมกับรัฐบาลทหารพม่ามานานแล้ว ที่ปรึกษาบริษัทยูโนแคลได้บอก
บริษัทถึงการละเมิดสิทธิมนุษยชนในเขตก่อสร้างท่อก๊าซ และทุกบริษัทก็รู้ว่
การก่อสร้างต้องใช้กองกำลังทหารพม่าเพื่อบังคับใช้แรงงานประชาชนในการ
ก่อสร้างและเป็นลูกทาบจำนวนมาก แต่เอกสารของบริษัท TotalFinaElf
กลับระบุว่าชาวบ้าน "ถูกว่าจ้างโดยกองทัพ" ซึ่งเป็นถ้อยคำที่สวยหรูและช่วย
ปกปิดความจริงที่ว่าชาวบ้านถูกบังคับใช้แรงงานได้เป็นอย่างดี

■ การทำลายล้างสิ่งแวดล้อม

โครงการนี้ยังส่งผลกระทบต่อผืนป่าที่อุดมสมบูรณ์ซึ่งมีพืชและ
สัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์อาศัยอยู่หลายชนิด รวมทั้งแรดเอเชียซึ่งอยู่ในภาวะ
อันตรายมาก โครงการดำเนินไปโดยไม่มีการศึกษาที่รอบด้านเพื่อลดผลกระทบ
ต่อพืชและสัตว์ที่หายาก ยิ่งไปกว่านั้นชาวบ้านในพื้นที่ยังเห็นทหารพม่าเป็นผู้ไ้
ยิงแรดเสียเอง กองทุนสัตว์ป่าโลก (WWF) ระบุว่าท่อก๊าซตัดผ่าน "ป่าที่เก็บ
ความชุ่มชื้นผืนใหญ่ที่สุดในภูมิภาคอินโดจีน" ทหารพม่าและบริษัทต่างๆ ไม่เคย
คำนึงถึงประเด็นเหล่านี้เลย และก่อสร้างถนน ตัดไม้ ฆ่าสัตว์ป่า ในพื้นที่ที่มี
ความสำคัญทางสิ่งแวดล้อมในเขตโครงการ

■ การบังคับใช้แรงงานที่ยังไม่สิ้นสุด

"ในปี ๒๕๔๔ ผมต้องไปเป็นลูกทาบ ๑๐ ครั้ง...

พวกเขามาตรวจตราความปลอดภัยของท่อก๊าซ

พวกเราต้องหามาอาหาร อุปกรณ์ ให้พวกเขา และทำทุกอย่าง
ที่พวกเขาต้องการ"

ผู้ลี้ภัยที่เพิ่งออกมาจากเขตท่อก๊าซ

แม้การก่อสร้างท่อก๊าซจะเสร็จสิ้นลง แต่ประชาชนยังคงถูกบังคับ
ใช้แรงงานโดยทหารหน่วยคุ้มกันท่อก๊าซ จากการสัมภาษณ์ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา
มายืนยันได้ดีว่า ชาวบ้านยังคงถูกเกณฑ์ไปเป็นลูกทาบ ถูกทำร้ายร่างกาย
และทิ้งไว้ให้ตายข้างทาง แต่บริษัทที่ร่วมลงทุนครั้งนี้กลับปฏิเสธข้อกล่าวหา
และไม่ยอมแสดงความรับผิดชอบใดๆ

ประวัติศาสตร์ที่ต้องจำ: ประวัติศาสตร์ของโครงการพัฒนาในพม่าที่คนพื้นถิ่นต้องจดจำก็คือ
การบังคับใช้แรงงานโดยไม่มีค่าจ้าง ในภาพเป็นผู้ถูกบังคับใช้แรงงานสร้างถนนสายหนึ่งใน
ภาคตะนาวศรีเมื่อปี ๒๕๔๐

ภาพ: EarthRights International

■ การเรียกร้องให้บริษัทออกมารับผิดชอบ

"เราหวังว่าบริษัทต่างชาติพวกนี้จะกลับไปทำธุรกิจในประเทศ
ตัวเอง แล้วทหาร (พม่า) ก็จะได้กลับไปอย่างกึ่ง"

ชาวบ้านในเขตท่อก๊าซ

ไม่มีบริษัทใดที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนครั้งนี้ออกมา
ยอมรับความผิดของตนเอง แต่ผู้ลี้ภัยจากโครงการท่อก๊าซก็ได้พยายามใช้ระบบ
กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาเพื่อเรียกร้องความยุติธรรม โดยฟ้องบริษัท
ยูโนแคล ประเทศสหรัฐอเมริกา ในปี ๒๕๔๓

ผู้พิพากษาสหรัฐพบว่า "หลักฐานแสดงให้เห็นว่าก่อนที่จะเข้าร่วมโครงการนี้
บริษัทยูโนแคลรู้อยู่แล้วว่ารัฐบาลทหารพม่าจะกระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชน
ชาวบ้านในท้องถิ่น โดยโครงการได้จ่ายเงินให้กองกำลังทหารพม่าเป็นผู้คุ้มกันโครงการ
มีการบังคับใช้แรงงานชาวบ้าน และบังคับให้ชาวบ้านทั้งหมดอพยพเพื่อการ
ดำเนินโครงการนี้ การกระทำดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างรุนแรงและนับครั้งไม่ถ้วน
บริษัทยูโนแคลรู้ และควรรู้ว่าทหารพม่าได้เคยทำ กำลังทำ และยังคงทำการ
(ละเมิดสิทธิ) นี้มาโดยตลอด"

**ปัจจุบันคดีความนี้กำลังอยู่ในศาล แม้ว่าหลักฐานการละเมิดสิทธิ
มนุษยชนจะชัดเจน แต่บริษัทยูโนแคลก็ยังไม่ถูกตัดสินลงโทษชาวบ้านยังคง
ต่อสู้เพื่อเรียกร้องความยุติธรรมให้กับตนเองต่อไป**

สามารถติดตามการดำเนินคดีนี้ได้ที่นี่ www.earthrights.org

■ บทเรียนจากเขื่อนปากมูล^๔

"ปากมูลเป็นกรณีพิเศษที่ผมไม่อยากจะพูด เพราะผมไม่เห็นด้วยกับ
ปากมูล โครงการนี้เป็นโครงการที่ไม่คุ้มทุนเลย "

ดร.ปียสวัสดิ์ อัมระนันทน์

อดีตเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ

หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ

จุดประกาย ๑๘ มกราคม ๒๕๕๖

เขื่อนปากมูลเป็นเขื่อนมีกำลังผลิต ๑๓๖ เมกะวัตต์ที่สร้างกันแม่น้ำมูล
สาขาของแม่น้ำโขงในภาคอีสานของไทย โดย กฟผ. และการสนับสนุนทาง
การเงินจากธนาคารโลก เขื่อนแห่งนี้เริ่มก่อสร้างในปี ๒๕๓๔ แล้วเสร็จในปี
๒๕๓๗ ท่ามกลางการต่อสู้คัดค้านของชาวบ้านที่ส่วนใหญ่เป็นคนหาปลา

การสร้างเขื่อนแห่งนี้ไม่ได้จัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบ
บริเวณที่มีการสร้างเขื่อน แต่ทำบริเวณตอนล่างลงไป ๑.๕ กิโลเมตร และเน้น
ไปที่จำนวนผู้อพยพเป็นหลัก การสร้างเขื่อนปากมูลจึงไม่มีข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับ
วิถีชีวิตของชาวบ้านที่สัมพันธ์กับระบบนิเวศของลำน้ำ เมื่อเกิดผลกระทบต่อ
ระบบนิเวศและการสูญเสียวิถีชีวิตก็ไม่สามารถแก้ไขได้ ทำให้ความขัดแย้ง
ระหว่างชาวบ้าน รัฐบาล และธนาคารโลกเกิดขึ้นยาวนานนับทศวรรษจนกระทั่ง
ปัจจุบัน

^๔ เรียบเรียงจาก World Commission on Dams (2002:a)

■ การสูญเสียวิถีชีวิต

ในปี ๒๕๔๓ คณะกรรมการเขื่อนโลก (World Commission on Dams-WCD) ได้เลือกกรณีเขื่อนปากมูลเป็น ๑ ใน ๘ กรณีศึกษาทั่วโลก ผลการศึกษาพบว่า หลังการสร้างเขื่อนปากมูล ชุมชนคนหาปลาที่อยู่เหนือเขื่อนและท้ายเขื่อนจับปลาได้น้อยลงร้อยละ ๕๐ - ๑๐๐ และปลาหลายชนิดหายไปจากแม่น้ำ จำนวนครัวเรือนที่ขึ้นอยู่กับการหาปลาบริเวณเหนือเขื่อนลดลงร้อยละ ๙๕.๖ - ๖๖.๗ นับตั้งแต่เขื่อนสร้างเสร็จ ชาวบ้านซึ่งเคยมีรายได้ที่ขึ้นอยู่กับ การหาปลาไม่สามารถประกอบอาชีพเพื่อดำรงวิถีชีวิตได้ แม้ว่าจะมีการอบรมอาชีพให้ก็ตาม ชาวบ้านต้องต่อสู้ดิ้นรนหลายวิธีเพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดจากการที่ ความมั่นคงทางอาหารและรายได้ถูกทำลาย เช่น อพยพไปหางานเป็นแรงงาน ราคากฎในเมือง

ชาวบ้านบางครัวเรือนต้องไปตั้งถิ่นฐานใหม่ในเขตป่าสงวนหรือไม่ ก็ในพื้นที่สาธารณะเนื่องจากเงินค่าชดเชยไม่เพียงพอต่อการซื้อที่ดินใหม่ ภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจของประเทศทำให้ชาวบ้านไม่สามารถนำเงินค่าชดเชย มาลงทุนเพื่อทำการผลิตได้ รายได้จากการเกษตรได้ลดลงและสัตว์เลี้ยง ก็ลดลงเนื่องจากชาวบ้านต้องขายทิ้งจากการเปลี่ยนอาชีพและพื้นที่เลี้ยง สัตว์ลดลง

นอกจากการหาปลาแล้ว การสูญเสียการเข้าถึงทรัพยากรส่วนรวม เช่น ป่าไม้และพื้นที่เลี้ยงสัตว์ก็เป็นอีกผลกระทบหนึ่ง โดยที่ไม่มีการจ่ายค่า ชดเชยแก่ชาวบ้านที่สูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมน้ำและป่าแต่อย่างใด

ความจริงของเขื่อนปากมูล: แม้ว่าประเทศไทยจะได้รับการยอมรับว่าเป็นประเทศประชาธิปไตย แต่การต่อสู้เพื่อสิทธิ และวิถีชีวิตของชาวบ้านก็มักจบลงด้วยการถูกคุกคามหรือจับกุมคุมขัง ผู้หญิงและเด็กในภาพคือส่วนหนึ่งของชาวบ้าน ที่ถูกจับกุมมากกว่า ๒๐๐ คนในช่วงการชุมนุม เรียกร้องให้รัฐบาลเปิดประตูเขื่อนถาวรเมื่อปี ๒๕๔๓
ภาพ: หนังสือพิมพ์ข่าวสด

นับตั้งแต่เขื่อนสร้างเสร็จ คณะกรรมการหลายชุดถูกตั้งขึ้นมา เพื่อประเมินจำนวนและครอบครัวผู้ได้รับผลกระทบจากการสูญเสียรายได้จากการหาปลา และมีชาวบ้าน ๖,๒๐๒ ครอบครัวที่เคยยื่นต่อคณะกรรมการว่า เคยประกอบอาชีพหาปลาและได้รับผลกระทบในเรื่องรายได้หลังการสร้างเขื่อน จนกระทั่งมีการจ่ายค่าชดเชยการสูญเสียอาชีพหาปลาในช่วง ๓ ปีของการ สร้างเขื่อน โดยไม่มีการชดเชยการสูญเสียการหาปลาในระยะยาว

คณะกรรมการเชื่อมโลกพบว่า รายงานการสำรวจแผนสิ่งแวดล้อม ในปี ๒๕๒๕ - ๒๕๒๖ ซึ่งจัดทำก่อนหน้าสร้างเขื่อนได้ระบุว่า จะมีชาวบ้าน ถูกอพยพ ๒๔๑ ครอบครัว แต่จำนวนผู้ที่ถูกอพยพจากเขื่อนปากมูลจริง ๆ มีถึง ๑,๗๐๐ ครอบครัว ซึ่งไม่ได้ถูกระบุไว้ในรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ชาวบ้านพบว่าหลังการอพยพ ได้เกิดปัญหาทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ตามมามากมาย การสร้างเขื่อนทำให้สังคมแตกแยกและเปลี่ยนแปลงรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านด้วยกัน ในอดีตแม่น้ำมูลได้ทำหน้าที่เป็นเวทีของชีวิตสังคม เป็นที่ที่ชาวบ้านพบปะและปฏิสัมพันธ์กันและพัฒนาเครือข่ายทางสังคมที่แลกเปลี่ยนกัน งานประเพณีของส่วนรวมเคยถูกจัดตามริมฝั่งน้ำ แต่ปัจจุบันทำไม่ได้เพราะพื้นที่จัดงานจมอยู่ใต้น้ำ และส่วนหนึ่งมาจากความแตกแยกในชุมชน

นับตั้งแต่มีการสร้างเขื่อนปากมูล ความขัดแย้งทางความคิดและผลประโยชน์ได้เกิดขึ้นระหว่างชาวบ้านที่คัดค้านเขื่อนและกลุ่มกำนันผู้ใหญ่บ้าน ความขัดแย้งเกิดขึ้นอย่างรุนแรงระหว่างที่มีการประท้วงและชุมนุมเรียกร้องค่าชดเชย ผู้ที่ได้รับผลกระทบมักจะถูกกล่าวหาโจมตี ความขัดแย้งในพื้นที่ได้ทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจและเกิดความระแวงกันลิ้นลิ้น ในสังคม

■ การไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

คณะกรรมการเชื่อมโลกพบว่า ปัญหาที่สำคัญของเขื่อนปากมูลก็คือ การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินโครงการ และการแก้ไขผลกระทบ ซึ่งดำเนินการโดยไม่มีข้อมูลพื้นฐานที่เหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นเกี่ยวกับปลาและการหาปลา ซึ่งเป็นประเด็นที่มีการวิตกกังวลและมีการถกเถียงกัน

มากที่สุด การขาดข้อมูลพื้นฐานที่เหมาะสมจึงหมายถึงการที่ชาวบ้านจำนวนมากถูกขี้นมาอ้างสิทธิเพื่อการชดเชยซึ่งไม่ได้รับการพิจารณามาก่อน ซึ่งเท่ากับว่าหนทางเดียวที่เป็นไปได้สำหรับชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบก็คือการประท้วงอันยาวนาน

คณะกรรมการเชื่อมโลกได้ชี้ว่า สาเหตุดังกล่าวทำให้ "เขื่อนปากมูลติดอยู่กับปลักตมของความขัดแย้ง ที่ยึดเยื้อยาวนานระหว่างชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ เจ้าของโครงการ และรัฐบาล การกีดกันชาวบ้านออกไปจากกระบวนการตัดสินใจได้ทำให้เกิดการชุมนุม การประท้วง และการเผชิญหน้าที่ยาวนาน"

นอกจากนั้น เมื่อมีการชุมนุมเพื่อเรียกร้องสิทธิ ชาวบ้านและนักพัฒนาเอกชนก็มักถูกดำเนินคดี เงินค่าชดเชยจึงไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในการสู้คดีในชั้นศาล หลายคนต้องหมดตัวเพราะจำต้องขายทั้งสัตว์เลี้ยงและที่ดินมาเป็นค่าใช้จ่ายดังกล่าว

ปัจจุบัน การต่อสู้เพื่อแม่น้ำและชีวิตของชาวปากมูนยังคงดำรงอยู่

การต่อสู้ของชาวบ้านนั้น แท้ที่จริงแล้ว คือการเรียกร้องให้คืนแม่น้ำมูนกลับมา โดยเรียกร้องให้รัฐบาลเปิดประตูเขื่อนถาวรเพื่อให้ปลาเดินทางเข้ามาแม่น้ำมูนเหมือนก่อนหน้าการสร้างเขื่อน ซึ่งนั่นเป็นหลักประกันของความยั่งยืนของชีวิตและชุมชน

■ เชื้อนปากมูลลัมเหลวทุกด้าน

คณะกรรมการเชื้อนโลกสรุปว่า "หากเป็นสถานการณ์ปัจจุบันแล้ว เชื้อนปากมูลคงไม่สามารถสร้างขึ้นมาได้" นั่นเพราะว่า "เชื้อนปากมูล ลัมเหลวในทุกด้าน" แม้แต่ด้านเศรษฐกิจเอง เชื้อนก็ลัมเหลว เนื่องจากต้นทุนก่อสร้างเชื้อนได้เพิ่มขึ้นจาก ๓,๘๘๐ ล้านบาท เป็น ๖,๖๐๐ ล้านบาท โดยที่ยังไม่รวมค่าแก้ปัญหาทางสังคมและสิ่งแวดล้อมประมาณ ๑,๐๐๐ ล้านบาท

ขณะที่ผลประโยชน์ด้านชลประทานของเชื้อนนั้นไม่ได้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ เพราะ "พื้นที่ชลประทานของเชื้อนไม่มีความชัดเจน"

ส่วนการผลิตไฟฟ้านั้น ผลิตได้กระปริดกระปรอยเนื่องจากน้ำเหนือเชื้อนไม่แน่นอนจากการที่เชื้อนแห่งนี้เป็นเชื้อนแบบน้ำไหลผ่าน คณะกรรมการเชื้อนโลกพบว่า "เครื่องผลิตกระแสไฟฟ้า ๑๓๖ เมกกะวัตต์นั้น เดินเครื่องได้เพียง ๔๐ เมกกะวัตต์เท่านั้น"

๙ ข้อเสนอแนะและทางเลือก : จะหลีกเลี่ยงโศกนาฏกรรมนี้ได้อย่างไร

ในการพิจารณาโครงการเชื้อนและผันน้ำสาละวิน หลักการพื้นฐานที่สังคมไทยควรร่วมกันผลักดันให้เกิดเป็นนโยบายที่สถาบันการเงิน รัฐบาล นักสร้างเชื้อน บริษัทอุตสาหกรรมเชื้อน และผู้ที่เกี่ยวข้อง ตระหนักและปฏิบัติก็คือ

■ ประการแรก พม่าต้องเป็นประชาธิปไตยและสิทธิของชนพื้นถิ่นได้รับการรับรอง

ผู้คัดค้านเชื้อนในประเทศพม่าจะต้องเผชิญกับอุปสรรคอันใหญ่หลวง ไม่ว่าจะเป็นเผด็จการทหารที่ฝังรากลึกได้เหยียบย่ำความปรารถนาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่จะปกครองตนเอง ระบบการปกครองที่ตอบสนองการคัดค้านโดยการสังหาร ความไม่โปร่งใสในการให้เงินทุนแก่โครงการ และนโยบาย "ความร่วมมือเชิงสร้างสรรค์" ที่สนใจแต่ประโยชน์ของตนเองที่ผลักดันโดยรัฐบาลและบริษัทเอกชน

อย่างไรก็ตาม กลุ่มชุมชนของชนพื้นถิ่น และองค์กรระหว่างประเทศก็ประสบความสำเร็จในการขับเคลื่อนความท้าทายต่อโครงการเชื้อนบนแม่น้ำสาละวิน ความท้าทายนี้คือการอุทธรณ์ต่อมโนธรรมของรัฐบาล สถาบันการเงิน ประชาชนชาวไทย สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และยุโรป เพื่อหลีกเลี่ยงการมีส่วนร่วมในอาชญากรรมสิทธิมนุษยชนร่วมกับทหารพม่า หลีกเลี่ยงการชั่งเกี่ยวกับเชื้อนบนแม่น้ำสาละวิน และช่วยป้องกันโศกนาฏกรรมนี้ก่อนที่มันจะขยายตัว ประชาชนชาวไทยใหญ่ คะยา กะเหรี่ยง ฯลฯ ต้องเสี่ยงกับอันตรายหากพวกเขาเหล่านั้นลุกขึ้นมาคัดค้านสิ่งที่จะมาทำลายชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่เคยพึ่งพา

เราจึงควรร่วมกันผลักดันให้เกิดสิ่งต่อไปนี้ ก่อนที่จะมีการตัดสินใจ กรณีเชื่อมสายลวดวินทั้งบนชายแดนไทย-พม่าและเชื่อมท่าซาง

๑) ก่อนที่จะดำเนินโครงการเชื่อมใดๆ ร่วมกับประเทศพม่าต้องแน่ใจ ได้ว่าประเทศพม่ามีสันติภาพที่มั่นคงบนฐานการเมืองระหว่างรัฐบาลทหารพม่า ฝ่ายค้านและชนชาติต่างๆ ที่สนับสนุนประชาธิปไตยในพม่า

๒) ต้องมีหลักประกันว่าพรรคสันนิบาตเพื่อประชาธิปไตย (National League for Democracy) ภายใต้การนำของ อองซาน ซูจี ซึ่งเป็นพรรค ที่ได้รับเลือกตั้งมากที่สุดจากประชาชนในประเทศพม่าอย่างถูกต้องตามกฎหมาย สามารถเข้าถึงข้อมูลทั้งหมดของโครงการ รวมทั้งได้รับการปรึกษาหารือในฐานะ เท่าเทียมกับรัฐบาลทหารพม่าในโครงการพัฒนาใดๆ ทุกโครงการที่ทั้งสอง ประเทศดำเนินการร่วมกัน

๓) ควรทำให้แน่ใจได้ว่าโครงการพัฒนาใดๆ ที่จะดำเนินการร่วมกับ ประเทศพม่า จะไม่ช่วยเพิ่มอำนาจ ไม่ว่าจะเป็นการเงิน หรือด้านยุทธปัจจัย ให้แก่รัฐบาลทหารพม่าซึ่งเป็นผู้สร้างความเสียหายและทำร้ายประชาชน ในประเทศพม่ามาเป็นเวลายาวนาน สิ่งเหล่านี้จะทำลายคุณงามความดี ที่ประเทศไทยและประชาคมโลกสั่งสมมายาวนานจากการให้ความช่วยเหลือ ผู้ลี้ภัยจากประเทศพม่ามาโดยตลอด

๔) ควรเสี่ยงที่จะรวมก่ออาชญากรรมละเมิดสิทธิมนุษยชน ซ้ำรอยเดิม กับบริษัทที่เกี่ยวข้องกับโครงการท่อก๊าซไทย-พม่า ซึ่งจนถึงขณะนี้ บริษัทที่เกี่ยวข้องกับโครงการดังกล่าวบางบริษัทยังคงถูกดำเนินคดีอยู่ในชั้นศาล

๕) ควรให้การคุ้มกันแก่ผู้ลี้ภัยทุกคนที่หนีการคุกคามจากทหารพม่า เข้ามายังประเทศไทย รวมไปถึงผู้ลี้ภัยจากรัฐฉานซึ่งจำนวนไม่น้อยเป็นผู้อพยพ มาจากพื้นที่ในโครงการสร้างเชื่อมท่าซาง นอกจากนี้รัฐบาลไทยยังไม่ควร ผลักดันให้ผู้ลี้ภัยเหล่านี้กลับไปกลับคืนประเทศพม่า จนกว่าจะเกิดสันติภาพ ที่แท้จริงในประเทศพม่า

๖) ประชาชนในค่ายผู้ลี้ภัยประเทศไทย ซึ่งอพยพมาจากพื้นที่ใกล้ โครงการสร้างเชื่อมสายลวดวินชายแดนไทย-พม่าและเชื่อมท่าซางในประเทศพม่า ควรมีโอกาสได้เข้าถึงข้อมูลทั้งหมดของโครงการและมีโอกาสร่วมตัดสินใจ ก่อนรัฐบาลทั้งสองประเทศจะดำเนินการโครงการใด ๆ

๗) องค์กรอิสระ เช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติของไทย ควรศึกษาถึงการละเมิดสิทธิมนุษยชนซึ่งกระทำกับประชาชนในพื้นที่ที่วางแผน จะสร้างเชื่อม โดยสามารถทำการศึกษาจากผู้ลี้ภัยที่อพยพเข้ามาอยู่ใน ประเทศไทย

๘) ก่อนตัดสินใจสร้างเชื่อมและผันน้ำสายลวดวิน ต้องจัดให้มีการศึกษา ผลกระทบทุกด้านที่ครอบคลุมถึงประเด็นนิเวศวิทยา การเกษตร ประมง ป่าชายเลน และน้ำอุปโภคบริโภค รวมทั้งผลกระทบทางสังคม ครอบคลุม บริเวณที่จะสร้างเชื่อมในรัฐฉาน รัฐคะยา รัฐกะเหรี่ยง ประเทศไทย ไปจนถึงพื้นที่ท้ายน้ำในเขตสามเหลี่ยมปากแม่น้ำสายลวดวิน การศึกษานี้ควรดำเนินการ โดยคณะกรรมการอิสระที่ได้รับความเห็นชอบจากทุกฝ่าย รวมถึงตัวแทน องค์กรด้านสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมที่ตระหนักถึงปัญหาต่างๆ ในพื้นที่ ลุ่มน้ำสายลวดวิน และตัวแทนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆที่จะได้รับผลกระทบ

■ ประการที่สอง โครงการต้องได้รับการยอมรับจากสาธารณชน

เนื่องจากโครงการเชื่อมและผันน้ำสายลวดวินจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อชนพื้นถิ่นสองฟากฝั่งแม่น้ำสายลวดวิน ดังนั้นจึงต้องมีการรับรองสิทธิชุมชน ถึงความเสี่ยง และปกป้องระบบกรรมสิทธิ์ของผู้ได้รับผลกระทบ โดยเฉพาะ กลุ่มชนพื้นถิ่นและชนเผ่า ผู้หญิงและกลุ่มผู้ด้อยโอกาสอื่นๆ

ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเขื่อนสาละวินทั้งฝั่งไทย และรัฐต่างๆ ในพม่าต้องมีสิทธิในการเข้าถึงข้อมูล การให้คำปรึกษาทางกฎหมาย และการสนับสนุนด้านอื่นๆ ให้สามารถเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจโดยมีข้อมูลที่พร้อมและเข้าใจในโครงการ จะต้องกำหนดกลไกและกระบวนการตัดสินใจเพื่อช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่ม ด้วยการได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างพอเพียง เพื่อนำไปสู่การยอมรับการตัดสินใจหลักๆ ที่สามารถแสดงให้เห็นได้ชัดเจน

เขื่อนสาละวินจะสร้างได้ก็ต่อเมื่อมีหลักฐานว่า โครงการนี้ได้รับการยินยอมจากผู้ได้รับผลกระทบทั้ง ๒ ประเทศที่เกิดจากการเจรจาตกลงในกระบวนการที่โปร่งใสและเปิดเผย โดยต้องได้รับทราบข้อมูลที่เป็นอิสระและล่วงหน้า โดยดำเนินการผ่านองค์กรทางการหรือไม่เป็นทางการที่เป็นตัวแทนของกลุ่มคนเหล่านี้

การตัดสินใจกรณีเขื่อนและฝัมน้ำสาละวินต้องให้ความสำคัญต่อระบบนิเวศ และประเด็นทางสังคมและสุขภาพในฐานะที่เป็นส่วนสำคัญยิ่งของโครงการ

หลักเกณฑ์เชิงนโยบายนี้ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเขื่อนสาละวิน เช่น นักการเมือง นักสร้างเขื่อน ผู้บริหารแหล่งเงินทุนที่จะสนับสนุนการสร้างเขื่อน ฯลฯ ควรจะใช้ในการกำหนดกระบวนการตัดสินใจ

■ **ประการที่สาม การจัดการแม่น้ำสาละวินต้องยั่งยืนและเป็นธรรม**

แม่น้ำสาละวินเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงวิถีชีวิตของชนพื้นถิ่นหลากหลายเผ่าพันธุ์ และแม่น้ำสาละวินเป็นแม่น้ำที่อุดมสมบูรณ์ที่ยาวที่สุดสาย

เดียวของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ยังไหลอย่างอิสระ จนกระทั่งรัฐบาลไทยได้มีมติ ครม.วันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๓ ประกาศให้แม่น้ำสาละวินชายแดนไทยพม่าเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ

ทุกฝ่ายจำเป็นต้องเข้าใจถึงหน้าที่ คุณค่า และความจำเป็นของแม่น้ำสายนี้ รวมทั้งวิถีชีวิตและชุมชนที่ต้องพึ่งพาแม่น้ำสายนี้ โครงการใดก็ตามที่เกี่ยวข้องกับอนาคตของผู้คนและแม่น้ำสาละวินจึงต้องตั้งอยู่บนการเคารพสิทธิและตระหนักถึงความมั่นคงของวิถีชีวิตและชุมชนที่พึ่งพิงแม่น้ำสายนี้เป็นหลัก

■ **ประการที่สี่ การปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๕๐**

สำหรับทางฝั่งไทย โครงการเขื่อนสาละวินบนพรมแดนไทย-พม่า และโครงการฝัมน้ำสาละวิน จะต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๕๐ ดังนี้

๑) ปฏิบัติตามมาตรา ๕๖ วรรค ๒ ที่ระบุว่า "การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม รวมทั้งให้องค์กรอิสระที่ประกอบด้วยองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมให้ความเห็นชอบก่อนการดำเนินการดังกล่าว"

๒) เคารพสิทธิต่างๆ และความคิดเห็นของผู้ได้รับผลกระทบรวมทั้งสิทธิในการรับรู้ข่าวสารตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ดังต่อไปนี้

มาตรา ๔ ระบุว่า "ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง"

มาตรา ๕๘ ระบุว่า "บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับทราบข้อมูลหรือข่าวสาร สาธารณะในครอบครองของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือ ราชการส่วนท้องถิ่น..."

มาตรา ๕๙ ระบุว่า "บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และ เหตุผลจากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ และรัฐวิสาหกิจ หรือราชการ ส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุมัติการดำเนินโครงการ หรือกิจกรรมใดที่อาจมีผล กระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้ เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็น ของตนในเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ที่กฎหมายบัญญัติ"

■ ประการที่ห้า ต้องมีการประเมินทางเลือกอย่างรอบด้าน

ก่อนที่จะมีการพิจารณาโครงการเขื่อนและผันน้ำสาละวินจะต้อง มีการประเมินทางเลือกที่รอบด้านทั้งในเรื่องพลังงานและน้ำโดยเฉพาะ ประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศหลักที่คาดว่าจะรับไฟฟ้าจากเขื่อนท่าซาง และเขื่อน สาละวินชายแดนไทย-พม่า รวมทั้งน้ำจากการผันน้ำสาละวิน

การจัดการพลังงานและน้ำควรมีการศึกษาเพื่อเป็นทางเลือกควบคู่ กันไปกับการเสนอเขื่อนและผันน้ำสาละวิน ดังต่อไปนี้

■ ด้านพลังงาน

เป็นที่ทราบกันดีว่า ขณะนี้ประเทศไทยมีกำลังการผลิตไฟฟ้าสำรอง มากกว่า ๔๐ เปอร์เซ็นต์ นั่นหมายความว่าในขณะนี้ประเทศไทยไม่ได้มีปัญหา

การขาดแคลนพลังงานแต่ประการใด อย่างไรก็ตาม หากจะหาทางออกในกรณี ของการจัดการพลังงานในอนาคต ทางเลือกที่ควรจะดำเนินการมีดังนี้

๑) ทางออกที่ปฏิบัติได้ทันที

ทางออกในระยะสั้นซึ่งประเทศไทยสามารถปฏิบัติได้ทันทีก็คือ การปรับปรุงและใช้ประโยชน์จากโรงไฟฟ้าที่มีอยู่แต่ยังไม่ได้ใช้ หรือ ใช้ประโยชน์ ไม่เต็มที่ เช่น โรงไฟฟ้าพลังน้ำลำตะคองแบบสูบกลับ จ.นครราชสีมา ที่มีบ ประมาณก่อสร้างในตอนอนุมัติสูงกว่า ๒๐,๐๐๐ ล้านบาท มีกำลังผลิตติดตั้ง ๑,๐๐๐ เมกะวัตต์ ก่อสร้างแล้วเสร็จตั้งแต่ปี ๒๕๔๓ แต่ปัจจุบันยังไม่ได้ ดำเนินการผลิตไฟฟ้าตามเป้าหมาย ปัจจุบัน ยังมีเขื่อนผลิตไฟฟ้าที่สร้างไปแล้ว ในประเทศไทยอีกมากที่ยังไม่ได้ผลิตไฟฟ้าตามที่วางแผนไว้เมื่อก่อสร้าง โครงการ

อีกทางเลือกหนึ่งที่เป็นไปได้สูง มีค่าใช้จ่ายต่ำ และเป็นการใช้พลังงาน อย่างยั่งยืน คือการจัดการด้านความต้องการ (Demand-Side Management) โดยส่งเสริมให้ผู้บริโภค รวมทั้งภาคอุตสาหกรรมลดการใช้ไฟฟ้าลง และใช้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการส่งเสริมให้ผู้บริโภคเปลี่ยนมาใช้อุปกรณ์ ไฟฟ้าแบบประหยัดไฟ ซึ่งรัฐเป็นผู้ลงทุนส่งเสริมอย่างจริงจัง หากใช้วิธีการ นี้ประเทศไทยจะสามารถประหยัดพลังงานไฟฟ้าได้ ๓๐๐ เมกะวัตต์ต่อปี ใช้เวลาเพียงประมาณ ๑๐-๑๕ ปีก็จะเท่ากับไฟฟ้าที่ได้จากเขื่อนสาละวิน วิธีการนี้เป็นวิธีที่ต้นทุนถูกกว่าการสร้างเขื่อนสาละวิน และไม่ต้องตามแก้ปัญหา ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม สังคม และความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้น

๒) ทางออกในระยะยาว

ทางเลือกอื่นที่ไม่ใช่โครงการโรงไฟฟ้าขนาดใหญ่ด้วยระบบรวมศูนย์

เราควรยอมรับว่าที่ผ่านมาการจัดการพลังงานในประเทศไทย เป็นการจัดการแบบรวมศูนย์ การจัดการแบบนี้มีความผิดพลาด และไม่ได้สร้างประโยชน์แก่ประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง ประชาชนที่ยังไม่มีไฟฟ้าใช้ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตชนบท ซึ่งการขยายระบบสายส่งไปสู่คนเหล่านี้ซึ่งมีประมาณสูง และไม่มีใครอยากทำ ดังนั้นคำตอบที่ดีที่สุดคือโครงการขนาดเล็กที่ไม่รวมศูนย์ เพื่อขยายโอกาสให้คนในชนบทได้ใช้ไฟฟ้า ตัวอย่างโครงการเหล่านี้ เช่น พลังงานชีวภาพ ก๊าซชีวภาพ โรงไฟฟ้าขนาดเล็กจากพลังงานน้ำ พลังงานลม และพลังงานแสงอาทิตย์

พลังงานลมเป็นแหล่งพลังงานหมุนเวียนที่เติบโตเร็วที่สุด และมีค่าใช้จ่ายไม่แพงเมื่อเทียบกับพลังงานจากก๊าซ ถ่านหินและน้ำมัน หรือพลังงานจากเขื่อนขนาดใหญ่ สมาคมพลังงานลมยุโรปประเมินว่าภายในปี ๒๕๖๓ กำลังผลิตติดตั้งของพลังงานลมจะสูงถึง ๑.๒ ล้านเมกะวัตต์ หรือเกือบ ๒ เท่าของกำลังผลิตจากเขื่อนในปัจจุบัน

พลังงานแสงอาทิตย์แม้จะเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่ก็ยังเป็นปริมาณที่ต่ำ ต้นทุนของพลังงานแสงอาทิตย์ลดลงกว่า ๘๐ เปอร์เซ็นต์ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาและต้องลดอีก ๕๐-๗๕ เปอร์เซ็นต์เพื่อให้สามารถแข่งขันกับพลังงานไฟฟ้าจากถ่านหินได้ แม้ว่าเทคโนโลยีนี้จะไม่สามารถป้อนกระแสไฟเข้าสู่วงจรพลังงานได้ในระยะสั้น แต่ศักยภาพในระยะยาวจะอยู่ค่อนข้างสูง

ทางเลือกอื่นในการผลิตพลังงานสะอาด เครื่องปั่นไฟพลังงานชีวภาพ ระบบพลังงานมหาสมุทร เช่น พลังงานจากคลื่นทะเล และจากกระแสน้ำขึ้นน้ำลง

นอกจากนี้ โรงไฟฟ้าพลังน้ำขนาดเล็ก (กำลังผลิตติดตั้งต่ำกว่า ๑๐ เมกะวัตต์) ก็อาจเป็นทางเลือกหนึ่ง เพราะสามารถสร้างโดยผู้เชี่ยวชาญในท้องถิ่น ใช้ทุนและอุปกรณ์ในท้องถิ่น และมีผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมน้อยมาก

โครงการดังกล่าวข้างต้นนั้น แนนอนว่าจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการปฏิวัตินโยบายด้านพลังงานของไทยให้ก้าวพ้นไปจากการสร้างโครงการโรงไฟฟ้าที่ใหญ่เข้าไว้ก่อน บนฐานคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่ว่าโครงการยิ่งใหญ่เท่าใดก็ยิ่งดี

■ ด้านการจัดการน้ำ

สำหรับทางเลือกในการจัดการน้ำแทนการผันน้ำจากลุ่มน้ำสาละวินลงลุ่มเจ้าพระยา ซึ่งใช้งบประมาณสูงและยังไม่มีคำตอบได้ว่า จะเกิดหายนะในระยะยาวทั้งทางสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างไร มีดังนี้

๑) การจัดการน้ำแบบไม่รวมศูนย์

ทางออกที่ดีที่สุดสำหรับการจัดการน้ำที่เป็นธรรมและครอบคลุมถึงคนจนก็คือ การจัดการน้ำขนาดเล็กแบบไม่รวมศูนย์ อาทิ ระบบเหมืองฝายขนาดเล็ก ระบบกักเก็บน้ำที่อาศัยน้ำฝน เพราะลงทุนต่ำ และเหมาะสมสำหรับการจัดการน้ำให้ประชาชนในชนบทซึ่งต้องการน้ำสำหรับการเกษตร สัตว์เลี้ยง และใช้ในครัวเรือน

ระบบการจัดการน้ำขนาดเล็กเหล่านี้ สามารถดำเนินการได้โดยชุมชนใช้งบประมาณเพียงเสี้ยวเดียวของการลงทุนโครงการผันน้ำสาละวินลงเขื่อนภูมิพล อีกทั้งองค์กรจากภายนอกไม่สามารถเข้ามาหาผลประโยชน์ทั้งทางการเงินและการเมืองได้

๒) การเพิ่มประสิทธิภาพระบบชลประทาน

ในปัจจุบัน กลุ่มน้ำเจ้าพระยาซึ่งเป็นกลุ่มน้ำที่มีการสร้างเขื่อนมากที่สุดแห่งหนึ่งในภูมิภาคอนุภาคเนย์ไม่ได้ขาดแคลนน้ำแต่อย่างใด ตรงกันข้ามกลับมีน้ำเหลือใช้มากมายโดยเห็นได้จากในฤดูฝน เขื่อนจำนวนมากต้องเร่งปล่อยน้ำออกมาเนื่องจากมีน้ำล้นเขื่อน

ปัญหาน้ำในลุ่มน้ำเจ้าพระยาก็คือ ยิ่งมีการพัฒนาระบบชลประทานมากเท่าใด การขาดแคลนน้ำก็เพิ่มมากขึ้นเป็นทวีคูณเนื่องจากประสิทธิภาพของระบบชลประทานในลุ่มน้ำเจ้าพระยามีประมาณ ๒๕% เท่านั้น นั่นหมายความว่าน้ำที่มี ๑๐๐ ลิตร จะสูญเสียไปจากระบบชลประทานที่ไร้ประสิทธิภาพถึง ๗๖ ลิตร

หากมีการปรับปรุงระบบชลประทานในลุ่มน้ำเจ้าพระยา ก็จะแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำได้โดยไม่ต้องดำเนินโครงการผันน้ำสาละวิน

ข้อเสนอแนะและทางเลือกทั้ง ๕ ประการนี้ เป็นความจำเป็นที่จะต้องเกิดขึ้นก่อนที่จะตัดสินใจในกรณีโครงการเขื่อนสาละวินทั้งบริเวณ ท่าซาง และบนพรมแดนไทย-พม่า รวมไปถึงโครงการผันน้ำจากสาละวินลงสู่ลุ่มน้ำเจ้าพระยา ทั้งนี้ เพื่อให้การตัดสินใจไม่ก่อให้เกิดหายนะทางสังคมและสิ่งแวดล้อมรวมทั้งการละเมิดสิทธิมนุษยชนของชนพื้นถิ่นในลุ่มน้ำสาละวิน

ภาษาไทย

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (๒๕๔๖) ข้อมูลโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำสาละวินชายแดน ไทย-พม่า นำเสนอต่อคณะกรรมการการต่างประเทศ วุฒิสภา. ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖.

กฤษฎ เหลือลย์ (๒๕๓๖) "บ้านเชียง ดำเนินคนชุดคนของโบราณคดีแห่งสกลนคร" สารคดี. ฉบับที่ ๔๗ (มีนาคม) ๓๓-๔๔.

เครือข่ายปฏิบัติการสตรีไทยใหญ่ (๒๕๔๕). ใบอนุญัตตข่มขืน. กรุงเทพฯ.

เทียร์ ฟาลีส (๒๕๔๔) "ชีวิตที่ต้องเฝ้าระวังของชนกลุ่มน้อยผู้พลัดถิ่นในพม่า" สารคดี. ฉบับที่ ๑๔๗ (กรกฎาคม).

มูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งรัฐฉาน (๒๕๔๑). ผู้ถูกขังขัง: ประเด็นการบังคับการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานและการสังหารโหดที่อยู่นอกเหนือกฎหมายในรัฐฉาน. เมฆาน.

ยุทธ เดชคำธน์ (๒๕๑๐). ล่องแก่งแม่น้ำปิง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คลังวิทยา.

ศูนย์วิจัยป่าไม้ (๒๕๓๔). รายงานการจัดการวางแผนปฏิบัติการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าลุ่มน้ำสาละวิน.

ภาษาอังกฤษ

ADB (2002) GMS Development Matrix .

Burmese Border Consortium (2002), Internally Displaced People and Relocation Sites in Eastern Burma

EarthRights International (1996), Destructive Engagement.

EPDC (1980) Supplementary.

Images Asia, Karenni Evergreen, Mekong Watch (2002), Empowering Oppressors2. (draft).

Japan International Corporation Agency (1987), Master Plan Study Report on Nam Yuam River Basin Hydroelectric Development Project, March.

McCully, P. (1996), Silence Rivers : the Ecology and Politics of Large Dams. London and New York: Zed book Ltd, In association with International River Network.

Pardy, R., et. al. (1987), Purari Overpowering PNG. International Development Action for Purari Action Group, Fitzroy: Globe Press.

Refugees International (2002), No Safe Place. April.

World Commission on Dams (2000:a), Mun/Mekong River Basin. Pak Mun Case Study a Final Report. Johannesburg: World Commission on Dams.

_____ (2000:b), Dams and Development A New Framework for Decision-Making. London: Earth Scan.

ภาษาญี่ปุ่น

Sumi K. (1989), ODA Enryo no Genjitsu (ODA-Reality of Aid), Tokyo. Iwanami.

หนังสือแปล

ลารุช, เอช. แอล. (๒๕๓๒) "ความเป็นมาและจุดมุ่งหมายโดยย่อของ GIF Club of DK - KAI", ชมรมอาสาสมัครเพื่อให้ความช่วยเหลือทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแก่ประชาชน ในพระบรมราชูปถัมภ์ (แปล), คลองกระกับการพัฒนาประเทศไทย. เอกสารประกอบ การประชุมสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง คลองกระกับการพัฒนาประเทศไทย ณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๓๐-๓๑ มีนาคม: น.๑๐๖-๑๑๓.

หนังสือพิมพ์ภาษาไทย

กรุงเทพธุรกิจ, ๑๘ มกราคม ๒๕๕๖

กรุงเทพธุรกิจ, ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๖

ผู้จัดการ, ๑๔ มีนาคม ๒๕๕๖

มติชน, ๖ มกราคม ๒๕๕๖

หนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ

Bangkok Post, April 9, 2003

เว็บไซต์

<http://www.parliament.the-stationery-office.co.uk/pa/cm200001/cmselect/cmintdev/39/39ap06.htm>

ภาคผนวก